

Τραγουδάω από φόβο μπροστά στη γέννηση και το θάνατο.

Είναι το αφιέρωμα στον Ηράκλειτο που υποσχέθηκα την προηγούμενη φορά. Τώρα τι το υποκειμενικό ή ποια ομολογία μπορεί να έχει ένα αφιέρωμα στον Ηράκλειτο; Πρώτον: ότι ακούσετε από Ηράκλειτο, θα το ακούσετε σε δική μου μετάφραση, και όπως θα ξέρετε και η πιο αντικειμενική μετάφραση είναι υπόθεση υποκειμενική. Και δεύτερον: θα ακούσετε τις δικές μου ερμηνείες και τους συνειρμούς που μου γέννησε και μου γεννά αυτός ο φιλόσοφος, που εγώ τον θεωρώ πάνω από όλα ποιητή. Και, όπως πάλι θα ξέρετε, μία ερμηνεία δεν είναι παρά μία ομολογία, προσωπικών, πολύ προσωπικών πραγμάτων.

Και να, μία πρώτη ομολογία. Όλοι, μα όλοι, λένε τον Ηράκλειτο σκοτεινό, μυστηριώδη, δύσκολο. Για μένα είναι φωτεινότετος, καθαρός, απλός σαφής. Το πιο πιθανό είναι πώς το δικό μου το μυαλό συλλαμβάνει μία πλευρά εκείνων που ο Ηράκλειτος λέει, μία πλευρά που του ταιριάζει, και του ανταποκρίνεται, και τη θεωρεί μοναδική και φωτεινότετη. Αφήνοντας τις άλλες για άλλους. Για μένα, όλο το σύνθετο του Ηράκλειτου ~~δεν είναι τίποτα περισσότερο~~ είναι η ίδια η ~~από-τη~~ βάση της φιλοσοφίας του. Η ενότητα των αντιθέτων. Με δυο λόγια, ο κόσμος. Και ο κόσμος ναι είναι σύνθετος σκοτεινός και μυστηριώδης. Όμως ο Ηράκλειτος που ~~τον συλλαμβάνει και τον αντιλαμβάνεται~~ σαν μία ενότητα των αντιθέτων, σαν μία ενότητα των πάντων με στόχο τη δημιουργία ενός, ~~πράγματος~~, δηλαδή του κόσμου... Όχι, για μένα ο Ηράκλειτος δεν είναι σκοτεινός. Είναι μονάχα ποιητής.

Ένας ποιητής που, όπως σαν τον Σοφοκλής, παίζει με τις δυνατότητες που του προσφέρει η ελληνική γλώσσα και η στίξη της. Εκεί όπου ένα επίθετο μπορεί να έχει μία ή δύο ή περισσότερες έννοιες και να ταιριάζει τόσο με το ουσιαστικό που προηγείται όσο και μ'εκείνο που έπεται. Και έτσι, ~~μεσα σε~~ ελάχιστες λέξεις, να εκφράζονται έννοιες ποικίλες που, ~~σίγουρα~~ συνυπάρχουν και ισχύουν όλες. Όμως ο δύστυχος μεταφραστής θα πρέπει να διαλέξει και αναγκαστικά να φτιάξει ένα νόημα, περιορισμένο και φτωχό από κάτι πλατύ, που έχει την διάθεση και ή καλύτερα την έπαρση να αγκαλιάσει το σύμπαν. Την έπαρση για την οποία ο Ηράκλειτος πίστευε πως εμποδίζει την προκοπή, αλλά πώς είναι μία αρρώστια ιερή. Όπως πίστευαν οι αρχαίοι ημών πρόγονοι για κάθε τρέλα.

Και έπειτα από όλη αυτήν την εισαγωγή, ~~στα μυστήρια και τις αρετές της~~ γλώσσας για της μετάφρασης, θα φτάσω κατευθείαν στο απόσπασμα εκείνο του Ηράκλειτου από το οποίο ξεπήδησε ο τίτλος της σημερινής εκπομπής.

εἰ μὴ γὰρ Διονύσῳ πομπὴν ἐποιοῦντο καὶ ὕμνεον ᾄσμα αἰδοίοισιν,
ἀναιδέστατα εἴργαστ' ἄν· ὠτὸς δὲ Αἰδῆς καὶ Διόνυσος, ὄτεφ μαίνονται καὶ
ληναῖζουσιν...

Και στο πρώτο της επίπεδο, η μετάφραση είναι φτωχή και ελλιπής, στα νέα Ελληνικά, λέει: αν δεν έκαναν λιτανεία προς τιμήν του Διονύσου και δεν έβαλλαν τον τραγούδι ύμνο προς τιμήν πομπής των αιδούων, αυτά που κάνουν θα ήταν αναιδή. Όμως ένας ένας είναι ο Διόνυσος που στο όνομα του μαίνονται και βακχεύουν. μανιασμένοι εκστασιάζονται. μανιάζουν και μεθούν.

Και καλά. Πως ο Άδης και ο Διόνυσος είναι ένα μας το είπαν και οι σύγχρονοι ψυχαναλυτές, δυόμιση χιλιάδες χρόνια μετά, τότε που αρχίσαμε να ξαναανακαλύπτουμε τον κόσμο, μετά τα σκοτεινά χρόνια του χριστιανικού πολιτισμού. Όμως, τότε, σαν τον Ηράκλειτο, σκύψαμε πάνω στη γλώσσα για να δούμε αυτά που οι άνθρωποι ξέρουν από τότε που φτιάχτηκε ο κόσμος των ανθρώπων και άρχισαν οι πρωτόπλαστοι να δίνουν ονόματα στα πράγματα και τις έννοιες, ονόματα που να εκφράζουν αυτό που τα πράγματα και οι έννοιες ενέπνεαν στους πρώτους ανθρώπους, να εκφράζουν τη βαθιά και ενστικτώδη γνώση για τον κόσμο. Πότε σκύψαμε να δούμε πως το ἄδω έχει την ίδια ρίζα με τον Άδη και όλα μαζί με το αίδοιον και το αιδώ; Αχ, έρημα αρχαία ελληνικά με τις υπογεγραμμένες και τα σημαδιακά άλφα γιώτα. Πότε αντιληφθήκαμε πως Άδης σημαίνει το σεβασμό σε βαθμό φοβού και το αίδοιον, που στη γλώσσα των αρχαίων δεν σήμαινε μονάχα το γυναικείο όργανο της αναπαραγωγής γενικά όχι μονάχα το γυναικείο, είναι το ίδιο σεβαστό και τρομακτικό όπως ο Άδης. Και όλα αυτά συνδέονται ή οδηγούν ή καταλήγουν στο τραγούδι. Ἄδω, που κι αυτό με τη σειρά του, μπορεί σε μία ελεύθερη μετάφραση να σημαίνει εκφράζω το δέος, το σεβασμό, τον φόβο μου. Και ναι, τα εκφράζω μανιάζοντας και μεθώντας...

Βλέπω πως το αφιέρωμα στον Ηράκλειτο δεν θα τελειώσει σήμερα. Γιατί δεν μπορεί να τελειώσει όταν πρέπει, σύμφωνα με την υπόσχεση, να γίνει υποκειμενικά και ομολογημένα. Έτσι θα συνεχίσω χωρίς την προοπτική ενός τέλους για σήμερα. Θα συνεχίσω αυθαίρετα όπως άρχισα. Για χάρη μιας στοιχειώδους ενότητας, θα προσπαθήσω να συγκεντρωθώ στα ψυχογραφικά αποσπάσματα του Ηράκλειτου και όχι στα θεολογικά, τα φυσιογνωστικά ή κοινωνιολογικά του. Μολονότι όλα συνδέονται μεταξύ τους και όλα οδηγούν το ένα στο άλλο

ὦ μάλιστα διηνεκῶς ὀμιλοῦσι λόγῳ, τῶ τά ὅλα διοικοῦντι, τούτῳ διαφέρονται.

Κυρίως μ' ὅποιον είναι ἀχώριστοι, με αὐτόν διαφωνοῦν. Τι θα εἶχαν να πουν πάνω σ' αὐτό τα παντρεμένα ζευγάρια, τα παιδιά καὶ σε σχέση με τους γονεῖς, τα κόμματα με τις εσωτερικές τους διαμάχες και χριστιανοί με τις ερμηνείες και τις Συνόδους τους ;

ἄρμονιή ἀφανῆς φανερῆς κρέσσων.

Γιατί πίσω από τις διαφωνίες, κρύβεται μία βαθιά, μυστική αρμονία που είναι καλύτερη από κάθε φανερή.

Μην πιστεύετε στους καυγάδες των ανθρώπων. Όσο περισσότερο τσακώνονται, τόσο περισσότερο αγαπιούνται. Αλλά να μην πιστεύετε και στις καρτ ποστάλ με την τόσο οφθαλμοφανή αρμονία των σχημάτων και των φωτισμών. Το έργο τέχνης κρύβεται πίσω από λάθη, αδεξιότητες, μυστήριους συνδυασμούς. Μυστική αρμονία. Αυτό που κάνει να ξεχωρίζει ένα άψογο, λείο, βιομηχανικό αντικείμενο, από ένα τραχύ χειροτέχνημα. Που πάνω του έχει επενδυθεί η ψυχή ενός δημιουργού, που σίγουρα, δεν είναι αρμονική με την πρώτη ματιά. Που κρύβει την βαθύτατη αρμονία της πίσω από τις αντιθέσεις της, γιατί είναι η ίδια η ενότητα τους, είναι το κακό και το καλό μαζί, το ωραίο και το άσχημο μαζί, ο θεός άγιος και ο διάβολος μαζί, είναι το όλον. Ο θεός. Ο κόσμος.

~~στηρίζετε~~

~~Η ελπίδα μας βρίσκεται στις αντιφάσεις, είπε κάποτε ο Λένιν.~~

ὁ θεὸς ἡμέρη εὐφρόνη, χειμῶν θέρος, πόλεμος εἰρήνη, κόρος λιμός. ἀλλοιοῦται δὲ ὅκωσπερ ἐλλαιων, ὅποταν συμμιγῆ ἑθύμασιν, ὀνομάζεται καθ' ἡδονὴν ἐκάστου.

Ο θεός είναι ημέρα ευφρονη χειμων θέρος ημέρα-νύχτα, χειμώνας-καλοκαίρι, πόλεμος-ειρήνη χορτασμα-πεινά. Αλλάζει όπως το λάδι. Όταν αναμειχθεί με αρωματικές ουσίες: παίρνει το όνομα της κάθε μίας.

τῶ μὲν θεῶ καλὰ πάντα καὶ ἀγαθὰ καὶ δίκαια, ἄνθρωποι δὲ ἅ μὲν ἄδικα ὑπειλήφασιν ἅ δὲ δίκαια.

Για τον θεό όλα είναι καλά και όμορφα και δίκαια. Οι άνθρωποι αλλά ονόμασαν άδικα και άλλα δίκαια.

ἦθος ἀνθρώπῳ δαίμων. Στον ἄνθρωπο θεός είναι το ήθος του.

Βέβαια ο χριστιανός Κλήμης ο Αλεξανδρεύς δεν δυσκολεύτηκε να δει σε αυτό το αποσπάσμα του Ηράκλειτου το πυρ το εξώτερον, την Κόλαση, τον Άδη, σαν αναπόφευκτη τιμωρία όσων υποκύπτουν στον πειρασμό των Διονυσιακών οργίων. Φαίνεται πως και για αυτόν ο Ηράκλειτος δεν είχε τίποτα το σκοτεινό, αναρωτιέμαι όμως αν είχε και καμία ιδιαίτερη γοητεία. Σαφής, φωτεινός, καθαροτατος, όπως και για μένα.

Αυτό χωράει κάμποσες ερμηνείες. Το ήθος του ανθρώπου είναι ο θεός του. Που μπορεί και να σημαίνει: ένα κομμάτι του Θεού βρίσκεται μέσα στο κάθε

ένα μας κι είναι αυτό που ονομάζουμε ήθος, χαρακτήρα. Όμως και τ' άλλο. Ο χαρακτήρας του ανθρώπου είναι η μοίρα του, ο δαίμονας του— η ευλογία ή η κατάρα του. Κι αυτό το τελευταίο εμένα μου πάει πολύ. Γιατί εγώ ξέρω πώς την πορεία μου στη ζωή την κουβαλάω μέσα μου. Μέσα στο ξερό μου το κεφάλι. Πως σίγουρα την προσδιορίζουν και τα εξωτερικά γεγονότα, αλλά αυτά είναι δοσμένα και αναπόφευκτα. Η αντίδρασή μου σε αυτά, όμως, είναι που φτιάχνει τη μοίρα μου. Κι αυτή την αντίδραση κάποιος δαίμονας, μέσα μου, την αποφασίζει.

θυμῶ μάχεσθαι χαλεπόν· ὄν γὰρ ἂν θέλη, ψυχῆς ὠνεῖται.

Είναι σκληρό να καταπολεμάς την επιθυμία. Γιατί σε αντάλλαγμα αυτού που θέλει, παίρνει ψυχή.

Αφήστε τους ασκητές να ασκητεύουν. Αν ο ασκητισμός ανταποκρίνεται στην αληθινή τους διάθεση, σ' αυτό που βγαίνει από το θυμικό τους, δεν κινδυνεύει η ψυχή τους. Αν όμως είναι αποτέλεσμα μιας καταπίεσης της επιθυμίας και όχι η πραγμάτωση της, είναι πολύ πιθανό πως όλοι οι πειρασμοί του Αγίου Αντωνίου, όλα τα τέρατα της Κολάσεως, μαζί και ο τελευταίος πειρασμός του Σκορτσέζε, θα τους κατασπαράξουν την ψυχή, τη νύχτα, σ' όποια έρημο και αν έχουν καταφύγει.

Κι ένα αφιέρωμα στο Φρόνυτ.

ψυχῆς πείρατα ἰὼν οὐκ ἂν ἐξεύροιο πᾶσαν ἐπιπορευόμενος ὁδόν· οὕτω βαθὺν λόγον ἔχει.

~~Ξεκινώντας να βρεις τα πέρατα της ψυχής, δεν θα τα βρεις, όποιον δρόμο κι αν πάρεις. Τόσο μεγάλο βάθος έχει.~~

Τα πέρατα της ψυχής δε θα τα βρεις όσο κι αν προχωρήσεις, όποιο δρόμο κι αν πάρεις. Τόσο μεγάλο βάθος έχει.

γενόμενοι ζῶειν ἐθέλουσι μόρους τ' ἔχειν. Καὶ παῖδας καταλείπουσι μόρους γενέσθαι.

Γεννιούνται και θέλουν να ζήσουν και να πεθάνουν. Κι αφήνουν πίσω τους παιδιά να πεθάνουν κι αυτά.

Αυτό είναι το μήνυμα που άφησε ο Ηράκλειτος στον Φρόνυτ.